

OMMAVIY MADANIYATNING ZAMONAVIY JAMIYATGA TA'SIRI

Bo'ranova Umida Olim qizi

Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi Yangihayot tuman
bo'linmasi rahbari

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17234650>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 25-Sentabr 2025 yil
Ma'qullandi: 28-Sentabr 2025 yil
Nashr qilindi: 30-Sentabr 2025 yil

KEY WORDS

Ommaviy madaniyat, globalizatsiya, yoshlar, qadriyatlar, ma'naviyat, axborot texnologiyalari, ijtimoiy tarmoqlar, identitet, iste'molchilik, psixologiya, media savodxonlik.

ABSTRACT

Maqolada ommaviy madaniyat tushunchasining ilmiy-nazariy asoslari, uning tarixiy shakllanish jarayoni va zamonaviy jamiyatga ko'rsatayotgan ta'siri keng tahlil qilinadi. Ayniqsa, yoshlar ongiga, milliy qadriyatlar tizimiga, ma'naviy immunitetga hamda ijtimoiy munosabatlarga ta'siri ilmiy dalillar asosida yoritiladi. Muammo va masalalar ko'rib chiqilib, ularni hal etish yo'llari, jumladan, ma'naviy tarbiya, madaniy siyosat va media savodxonlikni rivojlantirish zaruriyati asoslab beriladi.

Bugungi globallashuv davrida ommaviy madaniyat insoniyat hayotining deyarli barcha sohalariga chuqur kirib bormoqda. U ko'ngilocharlik, moda, kino, musiqa, internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali tez sur'atlarda tarqalib, keng jamoatchilik ongiga singib bormoqda. Ommaviy madaniyat o'z mohiyatiga ko'ra ikkiyoqlama jarayon bo'lib, bir tomondan dunyo xalqlarini birlashtiruvchi integratsion hodisa sifatida qaralishi mumkin, ikkinchi tomondan esa u milliy qadriyatlar, ma'naviy an'analar va madaniy identitet uchun jiddiy tahdidlarni yuzaga keltirmoqda.

Falsafiy nuqtayi nazardan ommaviy madaniyat – insoniyat tomonidan yaratilgan umumiy qadriyatlarning keng ommaga tezkor tarqalish jarayonidir. Sotsiologiyada esa u ko'pincha iste'molchilikka asoslangan, ko'ngilocharlik va shov-shuvlarga yo'naltirilgan madaniy oqim sifatida izohlanadi. Jahon tadqiqotchilari (J. Storey, D. Kellner, G. Ritzer) ommaviy madaniyatni "bozor tamoyillari asosida shakllanadigan, keng iste'molchilarga mo'ljallangan madaniy mahsulotlar majmuasi" sifatida baholaydilar.

Ommaviy madaniyatning zamonaviy jamiyatga ko'rsatayotgan ijobiy jihatlari ham inkor qilib bo'lmaydi. Birinchidan, u yangi bilimlar va g'oyalar tarqalishini tezlashtiradi. Ilm-fan yutuqlari, kreativ g'oyalar, texnologik yangiliklar keng ommaga ommaviy axborot vositalari orqali tezkor yetkaziladi. Ikkinchidan, madaniy integratsiya jarayonini kuchaytiradi, xalqlar o'rtasida o'zaro madaniy almashinuvni ta'minlaydi. Uchinchidan, ayrim ijobiy tendensiyalar yoshlarni ijtimoiy faollikka chorlab, jamiyatdagi muammolarni hal etishga undaydi.

Masalan, ekologik muammolar, xayriya loyihalari yoki ta'limni rivojlantirishga qaratilgan global aksiyalar ijtimoiy tarmoqlar orqali keng tarqalib, millionlab insonlarni bir maqsad yo'lida birlashtira olmoqda.

Shu bilan birga, ommaviy madaniyatning salbiy oqibatlari ham jamiyat uchun jiddiy muammolarni yuzaga keltirmoqda. Eng katta xavf – milliy qadriyatlarga tahdid. Begona madaniyat elementlari tez kirib kelib, yoshlarning ongida milliy identitetni soya ostida qoldiradi. Bu esa “madaniy begonlashuv” hodisasiga olib keladi.

Ommaviy madaniyat iste'molchilik kayfiyatini kuchaytiradi. Reklama va shou-biznes orqali insonlar ongida “hayotning mazmuni faqat moddiy boylik va ko'ngilocharlikda” degan tushuncha shakllanadi. Bu esa ma'naviy bo'shliq, ruhiy iztirob va ijtimoiy beqarorlikka sabab bo'ladi.

Yana bir muhim jihat – psixologik ta'sirdir. Ko'plab filmlar, musiqiy mahsulotlar va ijtimoiy tarmoqlarda tarqalayotgan kontent yoshlarda yuzaki fikrlashni, shov-shuvlarga berilish va tezkor zavq izlash kayfiyatini kuchaytiradi. Natijada bilim olishga, ijodiy izlanishga bo'lgan qiziqish susayadi.

Internetda tarqalayotgan nosog'lom axborot oqimi ham xavflidir. Zo'rvonlik, tajovuzkorlik, giyohvandlik va turli nosog'lom turmush tarzini targ'ib qiluvchi kontent yoshlar ongini zaharlashi mumkin. Bu esa nafaqat ma'naviyat, balki millatning kelajagi uchun ham tahdid hisoblanadi.

Xorijiy mamlakatlarda ommaviy madaniyat oqimlarini nazorat qilish va foydali yo'nalishga yo'naltirish bo'yicha turli tajribalar mavjud.

Masalan, Yaponiya va Janubiy Koreya o'z milliy pop madaniyatini (J-pop, K-pop) global darajada ommalashtirish orqali iqtisodiy va madaniy muvaffaqiyatga erishdi. Shu orqali ular yoshlar ongini begona g'oyalardan emas, milliy qadriyatlarga asoslangan zamonaviy kontent orqali shakllantirmoqda.

O'zbekistonda ham milliy kinolar, teatrlar, adabiyot va musiqiy asarlarni qo'llab-quvvatlash orqali yoshlarni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashga e'tibor qaratilmoqda. Biroq ijtimoiy tarmoqlar va internetdagi global oqimlar fonida bu jarayonni yanada kuchaytirish zarur.

Muammolarga qarshi kurashishning eng samarali yo'li – yoshlarning ma'naviy immunitetini mustahkamlashdir. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, media savodxonlikni oshirish, milliy qadriyatlarga sodiqlikni kuchaytirish orqali ular ommaviy madaniyatning salbiy oqimlariga qarshi tura olishadi.

Shuningdek, davlat va jamoatchilik tomonidan milliy madaniy siyosatni rivojlantirish muhimdir. Milliy kino, teatr, musiqa va adabiyotni qo'llab-quvvatlash, ularni zamonaviy texnologiyalar yordamida yoshlar ongiga yetkazish zarur. O'zbekistonda “Ma'naviyat va ma'rifat markazi”, “Besh tashabbus” kabi tashabbuslarning asosiy maqsadi ham yoshlarni ommaviy madaniyatning salbiy oqimlaridan himoya qilishdir.

Bundan tashqari, xalqaro hamkorlik asosida foydali tajribalarni o'rganib, ularni milliy xususiyatlarga moslashtirish lozim. Bu orqali ommaviy madaniyat jamiyat uchun xavf emas, balki imkoniyat sifatida ishlatilishi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ommaviy madaniyat zamonaviy jamiyat hayotining muhim hodisalaridan biri bo'lib, uning ijobiy va salbiy jihatlari mavjud. U integratsiya va bilim tarqalishida muhim rol o'ynasa-da, milliy qadriyatlar va ma'naviy barqarorlik uchun jiddiy xavf tug'dirishi mumkin. Asosiy vazifa – ommaviy madaniyat oqimida milliy o'zligimizni asrab

qolish, yoshlarni mustaqil fikrlashga, sog'lom turmush tarziga va ma'naviy yuksalishga undashdir. Faqat shunda u taraqqiyot omiliga aylanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. To'xliiev B., Nishonova Z. Ma'naviyat asoslari. – Toshkent: Akademnashr, 2015.
2. Hasanov O. Globalizatsiya sharoitida madaniyatlararo muloqot va uning ijtimoiy oqibatlarini. – Toshkent: Universitet, 2020.
3. Nazarov Q. Ommaviy madaniyat va milliy qadriyatlar. // O'zbekiston ijtimoiy fanlari jurnali. – 2021. – №3. – B. 45–52.
4. UNESCO. Culture in the Age of Globalization. – Paris: UNESCO Publishing, 2019.
5. Storey J. Cultural Theory and Popular Culture. – London: Routledge, 2018.
6. Kellner D. Media Culture: Cultural Studies, Identity and Politics Between the Modern and the Postmodern. – London: Routledge, 2009.
7. Ritzer G. The McDonaldization of Society. – Thousand Oaks: Pine Forge Press, 2011.

